

Egynéhány lombosmoha polykarpophoriájának eddig nem ismert esetéről.

(Szövegközötti egy rajzzal).

Irta: Dr. Gyórfy István (Makó).

A lombosmohák több nemzetségénél ismeretes a *polykarpophoria*¹⁾ jelensége; erre mutat pl. a «biseta», «polyseta», «polycarpa» etc. — valamely forma vagy varietas megkülönböztetésére szolgáló elnevezés a különböző szerzőknél. E jelenség nem tévesztendő össze az iker-sporogonium képződéssel, melynek fejlődése tudvalevőleg mindig csak egy archegoniumnak egyetlenegy petesejtjéből indul ki s fejlődése kezdeti fokán külsőleg megsérülve²⁾ kényszerül rendellenesen fejlődni.

Bryologiai gyűjtéseim közben több olyan mohát szedtem, melyeknél a különböző auctorok polykarpophoria — jelenséget nem említene, így ilyenfajta előfordulásuk ismeretlen.

Hálás köszönetemet fejezem ki e helyen is PÉTERFI MÁRTON úrnak, i. t. barátomnak (Kolozsvárott), aki lekötelező szívességgel volt jó több mohámat meghatározni.

Legnagyobbrészt a Magas-Tátrából eredő adataim a következők:

Pottia truncatula (L.) Lindb.

2—3 mm. magas szára — melyen oldalt a szélükön visszahajolt, hosszasan tojásdad, rövid hegyű levelek ülnek — tető részéből 2—3 mm. magas setán két sporogonium emelkedik fel, mindegyik tarszájü capsula normális, spórákat érlelő.

Gyűjtöttem PÉTERFI M. i. t. barátom társaságában Déván a «Cserna»-vize homokos, nedves partján 1905. VII. 3-án, ahol épp úgy, mint egész DÉVA környékén³⁾ igen elterjedt e moha.

Rhacomitrium canescens (Weis, Timm.) Brid. var. *δ)* *epilousum* H. Müll.

Több egyéven a kurta oldalág esücséből több normálisan fejlett, tojásdad, hosszú tokesőrrel ellátott sporogonium nőtt ki.

¹⁾ Ama jelenség megjelölésére, midőn valamely lombosmohának perichaetiumiából — amikor rendesen, megszokottan mindig csak egy sporogonium szokott kifejlődni — több archegonium petesejtjének megtermékenyítése következtében több ivartalan nemzedék = sporophyton emelkedik ki az ivaros generatio = gametophyton esücséből vagy oldalából, — a *polykarpophoria* term. techn.-t óhajtom használni (πολύς és καρποφορία). E két vagy több ivart. generatio teljesen önálló, független; külön seta, tok s az utóbbiakat borító calyptra-rész különböztethető meg mindegyiknél.

²⁾ Rendesen a fagy sérti meg a fejlődő esücsöt, mint PFEFFER és LEITGEB erre vonatkozó vizsgálataiból tudjuk (H. Leitgeb: Über verzweigte Moosporogonien. Mit I. Taf. — Sep. Abdr. a. d. Mittheilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark. Jahrg. 1876. p. 6.)

³⁾ PÉTERFI M.: Hunyadmegye lombosmohái. — A hunyadmegyei tört. és reg. társ. XIV. évkönyve p. 90.

Gyűjtötte KRIGH falú (Szepes-megye) szélén, az út mellett oligokainos (oligocän) homokkő törmeléken 1906. nov. 24-én Dr. Greisiger Mihály.

Plagiobryum Zierii (Dicks.) Lindb.

A perichaetiumból 2 ivartalan nemzedék fejlődik ki, az egyik sporogonium valamivel kisebb s rövidebb.

Gyűjtöttem a Magas-Tátrában a «Stierberg» alatt levő Vas-kapu (= Skalne Wrota) mészszikláinak repedéseiben árnyas helyen a «Rothbaumgrund»-völgy felé néző részen (1906. VII./13.), ahol HAZ-LINSZKY⁴⁾ is gyűjtötte e mohát.

Plagiobryum demissum (H. et H.) Lindb.

A M. B. L.-ban közöltem csaknem régiben eme ritka kis mohának hazai előfordulását⁵⁾, azóta megtalálva több helyen, oda nyilatkozhatom, hogy e moha a M.-Tátrában a bélai mészhavasoknak felsőbb régiójában otthonos, mert majdnem az egész vonulaton⁶⁾ gyűjtöttem. E gyűjtött példák közt akadt egy igen érdekes kettős capsulás, iker-péllda is, melyet a «Hedwigia»-ban írtam le.⁷⁾

A «Greiner»-en gyűjtöttem példák közt egy polykarpophoriás egyén is akadt: a kurta szár tetejéből két normális capsula nő ki, mindegyikét külön calyptra borította. Szedtem a «Greiner»⁸⁾ csúcsa alatt. Kbelöl 1950 m. t. sz. f. m. ban 1906. VIII./4-én.

Webera polymorpha (H. et H.) Schimp. var. δ) brachycarpa (H. et H.) Schimp.

(Syn. Pohlia brachycarpa H. et H.)

Kurta sporogoniuma a rövid, pirosuló setáu lefelé görbül, igen feltűnő kis moha, melynek érdekes szerkezetéről más alkalommal fogok megemlékezni.

A polykarpophoria e mohánál nem oly ritkaság, amennyiben több olyan egyént láttam, melynek perichaetiumában két capsula ült.

Gyűjtöttem a M.-Tátrában a Kopa hágón (1760 m. t. sz. f. m.); e helyen HAZSLINSZKY is⁹⁾ gyűjtötte a mohát.

⁴⁾ Éjszaki Magyarhon lombmohái. — Math. term. tud. Közlemények IV. (1866.) p. 441.

⁵⁾ Magyar Botanikai Lapok V. (1906.) évf. 5—7. sz. pp. 206—210.

⁶⁾ Eddig gyűjtöttem a: «Stierberg» csúcsán (1947 m.), «Hátsó Fleischbank» csúcsán (2019 m.), «Kopa hágón», a «Greiner» csúcsa alatt (1950—2100 m.), továbbá a «Zergebarlangná».

⁷⁾ «Hedwigia» Band XLVI. pp. 262—263. Fig. I., II.

⁸⁾ A «Greiner» a bélai mészhavasok második legnagyobb csúcsa, magassága: 2148 m. t. sz. f. m. (Detail-Karte des Tátra-Gebietes in 2 Blättern. Reproduction der Neuaufnahme v. Jahre 1896—97. 1:25.000.); a bélai mészhavasok legnagyobb csúcsa a Hawran: 2154 m.

⁹⁾ Magyar birodalom mohflorája. Budapest 1885. p. 172.

Webera cruda (L.) Bruch.

A M.-Tátrában sok helyen gyűjtötték¹⁰⁾, különösen az északi oldalán e mohát.

Gyűjtöttem e mohát többek közt a Vaskapu (Skalna Wrata)-nál 1603 m. t. sz. f. m.-ben (1906. VII./23.), mely helyen való előfordulását HAZSLINSZKY a M.-Tátrában mint «legmagasabb állomás»-t ismeri¹¹⁾, CHALUBINSKI 2555 m. magasságban is gyűjtötte¹²⁾; szedtem még a Stierberg-től keletre haladó «Rothbaumgrund»-völgyben körülbelül 900 m. magasságban.

A Vaskapu-nál gyűjtött példák közt pár egyénnek ivaros generációján két sporophyton ül; az egyiknek setája 8 mm. s felfelé álló, tokja 1 mm. hosszú; a másíknak setája 14 mm. s lefelé csüngő, tokja 3 mm. hosszú.

Erdekesebb a «Rothbaumgrund»-völgyben gyűjtött példa, melynek szára csúcsán 3 sporophyton ül (l. ábra). A három sporophytonnak setája nem egyenlő hosszúságú, különösen egy jóval hosszabb, mint a másik kettő. A capsulák is nemcsak hosszúság, hanem alak tekintetében is eltérők egymástól; mindegyik spórákat érlelt. Gyűjtöttem: 1906. VII./13.

Timmia austriaca Hedw.

A M.-Tátrának több helyéről ismeretes¹³⁾, mésztartalmú kőzeteket kedvelő e moha. Böven vegetál a bélai mészhavasok keleti részén emelkedő Stierberg előhegyén a KOBILI WRCH mészsíkláin több

helyen, különösen a csepkőbarlang környékén.

Több alkalommal olyan példákat gyűjtöttem, amelyeknél két sporophyton fejlődött ki az ivaros generation.

¹⁰⁾ Math. és Természettud. Közlemények IV. (1865—66.) p. 438.; CHALUBINSKI: Enumeratio muse. frond. Tatr. p. 82.; «Hedwigia» XLIII. p. 134.; WAHLENBERG, REHMANN, KRUPA és HAZSLINSZKY (Magy. birod. mohfl.-ban) minden közelebbi hely megnevezése nélkül említik e mohát a M.-Tátrából.

¹¹⁾ Éjszaki Magyarhon lombmohai. — Math. és Természettud. Közlemények IV. (1865—66.) évf. p. 438.

¹²⁾ CHALUBINSKI: Enumeratio muse. frond. Tatr. p. 82.

¹³⁾ LIMPRICHT: Über die Laubmoose der Hohen Tatra. — 52. Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur p. 93.; LIMPRICHT: Novitäten aus der Laubmoosflora der Hohen Tatra. — U. o. p. 130.; JURATZKA: Die Laubmoosflora v. Oesterr.-Ungarn. Wien 1882. p. 335.; CHALUBINSKI: Enumeratio muse. frond. Tatrensium p. 103.

Oligotrichum hercynicum (Ehrh.) Lam. et De Cand.

A M.-Tátrában e közönségeseu elterjedt¹⁴⁾ mohának több bisetás egyénét gyűjtöttem, így:

A Fehérvíz völgyében, közel a Fekete-tó (újabban: Mauksch-tó)-hoz, 1580 m. t. sz. f. m. (1905. VII./17.); a kies Késmárki Zöld-tó partján [(1551 m.), 1905. VII./17 én], ahol különben e mohát már igen sokan gyűjtötték.¹⁵⁾

Polytrichum commune $\times$ L. var. ζ uliginosum Hüben.

A M.-Tátra «Tscheckengrund» völgyéből lejövvő Feketevíz (Schwarzwasser) mentén, a Barlangliget és Késmárki Itató közti Turista út alatt elterülő «Lange Sumpf» sphagnetumos helyen pár példány polykarpophoriás fenti Polytr.-ot gyűjtöttem 1905. VII./12-én, 790 m. t. sz. f. m.-ban.

Polytrichum alpinum L.

A M.-Tátra «Vaskapu» részén (= Skalna Wrota) gyűjtöttem egy olyan példát, melynél két normális, egyenlő hosszúságú setán ülő capsula fejlődött ki a gametophyton tetején. (1905. VII./28.)

Polytrichum juniperinum Willd.

A M.-Tátrának «Rothbaumgrund»-völgyben egyik P. juniperinum ivaros nemzedékén két egyenlően fejlett capsula nőtt ki. Gyűjtöttem 1906. VII./13-án.

Einige bisher unbekannte Fälle der Polykarpophorie bei Laubmoosen.

(Mit einer Textfigur.)

Von: Dr. István Gyórfly (Makó).

Bei mehreren Arten der Laubmoose ist die Polykarpophorie¹⁾ bekannt, dies beweisen z. B. die Benennungen wie «biseta», «polyseta», «polycarpa» etc., welche bei verschiedenen Autoren

¹⁴⁾ CHALUBINSKI: Enumeratio muscorum frondosorum Tatrensium p. 104.

¹⁵⁾ G. WAHLENBERG: Flora carpatorum principalium. Göttingae 1814. p. 319, m. 1140.; F. MATOUSCHEK: Additamenta ad Floram bryologicam Hungariae. VIII. — Magyar Botanikai Lapok II. (1903.) évf. p. 158. leg. Dr. A. de Degen; DR. JULIUS RÖLL: Beiträge zur Laubmoos- und Torfmoosflora der Hohen-Tatra. — Sonderabdr. aus «Hedwigia» Band XLIII. p. 135.

¹⁾ Zur Bezeichnung dieser Erscheinung, wenn sich aus dem Perichaetium eines Laubmooses — wo sich gewöhnlich nur ein Sporogon zu entwickeln pflegt — infolge der Befruchtung der Eizellen mehrerer Archegonien -- mehrere ungeschlechtliche Generationen = Sporophyten aus der Spitze oder an der Seite der geschlechtlichen Generation = Gametophyten erheben, schlage ich den Terminus techn. Polykarpophorie (πολύς und καρποφύα). Diese zwei oder mehrere ungeschlechtliche Generationen sind ganz selbständig und haben ihre eigene Seta, Kapsel und Calyptra.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1909

Band/Volume: [8](#)

Autor(en)/Author(s): Györfy Stephan [István]

Artikel/Article: [Egynéhány lombosmoha polykarpophoriájának eddig nem ismert esetéről. 40-43](#)